

GENDER A SEXUALITA

ZÁKLADNÍ KONCEPTY

Genderové rozdíly: příroda versus kultura

Biologie a sexuální chování • Společenské vlivy na sexuální chování • Sexualita v západní kultuře • Homosexualita • Prostituce

SOCIALIZACE PODLE GENDERU

Reakce rodičů a dospělých • Učíme se gender • Pohádkové příběhy a televize • Obtíže s neexistickou výchovou • Chování podle genderu

ZÁVĚR: GENDER, SEXUALITA A NEROVNOST

GENDEROVÁ IDENTITA A SEXUALITA: DVĚ TEORIE

Freudova teorie vývoje genderu • Teorie vývoje genderu Nancy Chodorow

SHRNUTÍ

DALŠÍ LITERATURA

LIDSKÁ SEXUALITA

DŮLEŽITÉ POJMY

ZÁKLADNÍ KONCEPTY

• pohlaví • gender

Co v naší kultuře znamená být mužem a co ženou? Známa spisovatelka cestopisů Jan Morris se narodila v mužském těle. Jako muž James Morris se zúčastnila britské expedice vedené Sirem Edmundem Hillarym, která úspěšně zdolala Mount Everest. Vlastně bývala velice „mužným“ mužem: stala se automobilovým závodníkem a věnovala se celé řadě sportů. Nicméně vždy cítila, že je ženou v mužském těle. Proto podstoupila operaci změny pohlaví a od té doby žije jako žena.

Kniha, ve které Morris popisuje svoji zkušenost se změnou pohlaví, nám dává možnost nahlédnout do rozdílných světů mužů a žen:

Říká se, že se společenská propast mezi pohlavími zmenšuje. Jako někdo, kdo v druhé polovině dvacátého století vyzkoušel život v obou rolích (mužské i ženské), mohu pouze prohlásit, že neexistuje jediný aspekt života, není jediné chvíle, kontaktu, uspořádání lidských vztahů nebo reakce, jež by muži a ženy neprožívali jinak. Už jen tón hlasu, se kterým se na mě lidé obracejí, přístup osoby stojící vedle mě ve frontě, nebo atmosféra, když vejdu do místnosti nebo se posadím v restauraci neustále zdůrazňují změnu mého statusu.

A se změnou postojů jiných se změnily i postoje moje. Čím víc se se mnou zacházelo jako se ženou, tím více jsem se ženou stávala – naprosto mimovolně jsem se přizpůsobovala. Pokud se předpokládalo, že nebudu schopná zařadit zpátečku nebo otevřít láhev, opravdu jsem ztratila schopnost tyto věci dělat. Pokud se předpokládalo, že pro mě bude kufr těžký, naprosto nepochopitelně jsem ho tak začala vnímat i já...

Je pro mě opravdu zábavné pozorovat, jak se změnily postoje lidí vůči mé osobě. Teď, když mě jeden z mých společensky založených přátel vezme na oběd, ten stejný nesnesitelný číšník, který se ke mně před lety choval stejně jako k mému známému a vítal mě se stejným respektem a vážností, přede mě předestře ubrousek s hranou okázalostí, jako kdyby chtěl zabavit rozmazlené dítě. Tehdy by přijal moji objednávku vážně, teď očekává, že řeknu něco frivolního (a já to udělám) (Morris 1994).

Většina z nás se zarazí při pomyšlení, že „on“ se může změnit na „ni“, protože sexuální rozdíly hrají v našich životech obrovskou roli. Obvykle si jich ani nevšimneme – právě proto, že jsou tak všudypřítomné. Jsou nám totiž vštěpovány od narození.

V této kapitole se budeme zabývat studiem vlastností lidského sexuálního chování. Provedeme analýzu komplexní povahu lidské **sexuality** (lidských sexuálních vzorců chování) a sexuální rozdíly. Pohlavní život v moderních společnostech prochází, stejně jako mnoho jiných oblastí lidského života, důležitými změnami, které ovlivňují emocionální život většiny z nás. Dozvíme se, o jaké změny běží, a na konci kapitoly se pokusíme o interpretaci těchto změn v jejich širším kontextu.

Začneme zkoumáním původu rozdílů mezi chlapci a dívkami, muži a ženami. Na otázku, do jaké míry mají vrozené biologické vlastnosti trvalý vliv na naše genderové identity a sexuální aktivity mají vědci rozdílné názory. Nikdo se již nedomnívá, že naše sexualita je instinktivní tak, jak je chápána sexuální aktivita mnoha nižších živočichů – jako například u neustále připomínaných ptáků či včel. Různí autoři se však liší v tom, jakou důležitost přisuzují při analyzování genderu a sexuality sociálním vlivům.

POHLAVÍ, GENDER A BIOLOGIE

Použití anglického slova „sex“ v normálním jazyce není jednoznačné, neboť odkazuje jak na kategorii pohlaví, tak na sexuální akty, kterých se lidé účastní, jako například ve výrazu „mít sex“. Z důvodu přehlednosti je nutné rozlišovat mezi pohlavím ve významu biologických a anatomických rozdílů mezi muži a ženami na straně jedné a sexuálními aktivitami na straně druhé. Musíme ale trvat i na další distinkci, a tou je rozdíl mezi POHLAVÍM a GENDEREM. Zatímco pohlaví odkazuje k fyzickým rozdílům lidského těla, gender se týká psychologických, sociálních a kulturních rozdílů mezi osobami mužského a ženského pohlaví. Tento rozdíl mezi pohlavím a genderem je zásadní, neboť mnoho rozdílů mezi osobami mužského a ženského pohlaví není biologického původu.

Genderové rozdíly: příroda versus kultura

Do jaké míry jsou rozdíly v chování mužů a žen důsledkem pohlaví než genderu? Jinými slovy, do jaké míry jsou důsledkem biologických spíše rozdílů? Někteří autoři se domnívají, že mezi muži a ženami existují vrozené rozdíly, které se v té či oné formě objevují ve všech kulturách, a že poznatky z oblasti sociobiologie tento názor silně podporují. Tito vědci budou pravděpodobně poukazovat na fakt, že téměř ve všech kulturách se lovem a válčením zabývají spíše muži než ženy. Argumentují, že tento fakt tedy jasně dokazuje, že muži mají tendenci k agresivitě založené na biologických predispozicích, která ženám schází.

Jiné vědce tento argument nepřesvědčí. Podle nich se úroveň agresivity u mužů v různých kulturách liší a stejná proměnnost platí pro míru pasivity a jemnosti, jež různé kultury očekávají od žen (Elshtain 1987). Dodávají, že skutečnost, že tato vlastnost je víceméně univerzální ještě neznamená, že je biologického původu. Mohou existovat všeobecné kulturní faktory, které tyto vlastnosti produkují. Ve většině kultur totiž většina žen tráví velkou část svého života starostí o děti, a proto se nemohou tak snadno účastnit lovu nebo válek. Podle tohoto názoru se rozdíly mezi muži a ženami vyvíjejí především skrze sociální učení se ženské a mužské identity, neboli femininnímu a maskulinnímu chování.

Poznatky z biologie zvířat

Co nám tyto poznatky ukazují? Jedním možným zdrojem informací je zkoumání rozdílů v hormonálním složení obou pohlaví. Má se za to, že mužský sexuální hormon testosteron je spojen se sklonem mužů k násilí. Výzkum například ukazuje, že pokud jsou samci opic po narození kastrováni, jsou méně agresivní. Podle stejného vzorce se samice opic po požití testosteronu stanou agresivnější než normální samice. Na druhou stranu se zjistilo, že možnost opic dominovat jiným zvyšuje jejich hladinu testosteronu. Je tedy možné, že agresivní chování produkci hormonu ovlivňuje, než že jeho přítomnost vedla ke zvýšené agresivitě.

Další možný zdroj poznatků pochází z přímého pozorování chování zvířat. Autoři, kteří spojují mužskou agresivitu s biologickými vlivy, často zdůrazňují agresivitu u vyšších živočichů. Při zkoumání chování šimpanzů zjistíme, že samci jsou mnohem agresivnější než samice. Mezi jednotlivými zvířecími druhy ale existují velké rozdíly. U gibbonů existují jen velmi nepatrné rozdíly mezi agresivitou samic a samců. V některých situacích se navíc samice opic projevují velice agresivně, například jsou-li jejich mláďata v ohrožení.

Poznatky ze světa lidí

U lidí se za jeden ze základních zdrojů informací považují zkušenosti identických dvojčat. Identická dvojčata se vyvíjejí z jednoho vajíčka a mají naprosto stejné genetické vlastnosti.

V jednom zvláštním případě bylo při obřízce jedno z dvojčat vážně zraněno, takže bylo nutné rekonstruovat jeho pohlavní orgány jako ženské. Poté byl vychováván jako dívka. Ve věku šesti let se u dvojčat projevovaly normální mužské a ženské vlastnosti obvyklé v západní civilizaci. Děvčátko si rádo hrálo s jinými dívkami, pomáhalo doma s domácími pracemi a v dospělosti se chtělo vdát. Chlapec dával přednost chlapecké společnosti, mezi jeho oblíbené hračky patřila autíčka a v dospělosti se chtěl stát hasičem nebo policistou.

Po určitou dobu byl tento příklad považován za rozhodující důkaz toho, že sociální učení má na utváření genderových rozdílů největší vliv. Nicméně když dívka začala dospívat, byl s ní natočen rozhovor pro televizi. V průběhu rozhovoru vyšlo najevo, že cítí určitý neklid ve vztahu ke své genderové identitě. Možná cítila i to, že je vlastně chlapcem. Tou dobou si už totiž byla vědoma své neobvyklé historie. Tato informace tedy také mohla mít určitý podíl na pozměněném vnímání vlastní identity (Ryan 1985).

Uvedený případ nijak nepopírá možnost, že pozorované rozdíly v chování mužů a žen mohou být ovlivněny biologicky. Existují-li však takové vlivy, jejich fyziologický původ nebyl s určitostí definován. Celý problém zůstává nadále kontroverzní, ale se závěry genetiky Richarda Lewontina by jistě souhlasili mnozí:

Primární identifikace lidského individua jako muže nebo ženy spolu s množstvím postojů, myšlenek a tužeb, které tuto identifikaci doprovázejí, závisí na tom, jaké pohlaví je novorozenci přiřazeno po narození. V normálních případech tyto „nálepky“ odpovídají neměnným biologickým rozdílům v chromozomech, hormonech a tělesné morfologii. Biologické rozdíly se tak spíše stávají signálem než důvodem dělení sociálních rolí (Lewontin 1982).

GENDEROVÁ SOCIALIZACE

Jak jsme viděli, biologické poznatky pochopitelně pomáhají našemu chápání původu genderových rozdílů. Jiný směr zkoumá genderovou socializaci, tedy osvojování si genderových rolí prostřednictvím sociálních faktorů jako jsou například rodina a média.

Reakce rodičů a jiných dospělých

Velký počet studií se věnuje problému, do jaké míry jsou genderové rozdíly výsledkem společenských vlivů. Studie interakce mezi matkou a dítětem ukazují, že existují rozdíly v tom, jak dospělí přistupují k výchově chlapců a dívek, i když se rodiče domnívají, že jejich reakce jsou vůči dětem stejné. Pokud jsou dospělí požádáni, aby odhadli osobnost dítěte, jejich odpověď závisí na tom, zda se domnívají, že dané miminko je chlapeček nebo holčička. V jednom klasickém experimentu bylo pozorováno pět mladých maminek při interakci s šestiměsíčním miminkem Beth. Všechny měly tendenci se na miminko často usmívat a nabízely jí ke hraní panenku. Říkaly o ní, že je „sladká“ a že „má jemný pláč“. Reakce druhé skupiny matek na děťátko stejného věku, které se jmenovalo Adam, byly naprosto odlišné. Miminku nabízely vláček nebo jiné „chlapecké hračky“. Beth a Adam však byli totéž batole, ale jinak oblečené (Will et al. 1976).

Učíme se gender

Děti se gender rolím učí nevědomě. Už před tím, než se umí malé dítě správně označit jako chlapec či holčička, vnímá velké množství preverbálních nápověd. Muži a ženy zacházejí

s dětmi rozdílně. Kosmetika, kterou používají ženy, obsahuje jiné vůně, než kosmetika, kterou se dítě naučí asociovat s muži. Systematické rozdíly v odívání, účesech a tak dále poskytují dítěti v procesu učení vizuální nápovědy. Ve věku dvou let už děti částečně chápou, co gender je. Vědí, jestli jsou holčička nebo chlapeček, a obvykle také umí správně zařadit ostatní. Nicméně až do věku přibližně pěti nebo šesti let dítě neví, že gender je něco, co je neměnné, co má každý a že pohlavní rozdíly mezi dívkami a chlapci mají anatomický základ.

Hračky, obrázkové knížky a televizní programy, se kterými se malé děti setkávají, mají tendenci zdůrazňovat rozdíly mezi mužskými a ženskými vlastnostmi. Hračkářství a katalogy pro poštovní zásilkovou službu obvykle člení svoji nabídku podle genderu. Dokonce i když se některé hračky zdají z hlediska genderu neutrální, ve skutečnosti tomu tak není. Například plyšová koťátka nebo králíčky jsou doporučovány pro děvčátka a lvi a tygři pro chlapečky.

Vanda Lucia Zammuner zkoumala postoje dětí z Holandska a Itálie ve věku mezi sedmi a deseti lety k rozmanitým hračkám (Zammuner 1987). Do výzkumu byly zahrnuty jak hračky stereotypně holčičí a klukovské, tak hračky, u kterých se předpokládala genderová neutrálnost. Děti i dospělí měli určit, které hračky jsou vhodnější pro chlapce a které pro dívky. Názory dětí a dospělých se prakticky nelišily. Italské děti dávaly v průměru více než holandské přednost ryze chlapeckým nebo dívčím hračkám. Toto zjištění odpovídalo předpokladu výzkumného týmu, neboť italská kultura má sklon k tradičnějšímu dělení gender rolí než společnost holandská. Jak je pravidlem i v jiných studiích, dívky z obou zemí si vybíraly hračky chlapecké nebo z hlediska genderu neutrální mnohem častěji než si chlapci přáli hrát s dívčími hračkami.

Knížky a televize

V roce 1972 provedla Lenore Wietzman s kolegy analýzu genderových rolí v nejpoblárnějších knížkách pro předškolní děti a zjistila několik naprosto jasných rozdílů (Weitzman et al. 1972). Mužské postavy hrály v pohádkách a obrázkových příbězích mnohem větší roli a ženy předčily v poměru 95 ku 1. Činnosti, které mužské a ženské postavy v příbězích vykonávají, jsou také odlišné. Mužské postavy se věnují různým dobrodružstvím, která vyžadují nezávislost a sílu. Když se objeví dívčí postava, je vykreslena jako pasivní stvoření, které je uzavřené mezi čtyřmi stěnami a věnuje se domácím aktivitám. Dívky pro muže vaří a uklízí a očekávají jejich návrat. To platí i o dospělých, kteří se v dětských knížkách vyskytují. Ženy, které nevystupovaly jako manželky nebo matky, byly nadpřirozené bytosti jako čarodějnice nebo dobré kmotřenky. Ani v jedné analyzované knize se neobjevila ženská postava, která by byla zaměstnaná mimo domov. Mužské postavy byly naopak vykreslovány jako bojovníci, policisté, soudci, králové atd.

Výzkumy z poslední doby naznačují, že se tato situace poněkud změnila, nicméně většina dětské literatury zůstává stejná (Davies 1991). Pohádky dále vykreslují tradiční postoje vůči genderu a různým cílům a ambicím, které se od chlapců a dívek očekávají. V pohádkách, které se tradují již několik století, vede výraz naděje, že „Jednou přijde můj princ“, k poznání, že dívka z chudé rodiny může snít o bohatství. Dnes se toto očekávání častěji spojuje s romantickou láskou. Některé feministky se snažily přepsat ty nejznámější pohádky, aby odrážely změněnou společenskou realitu:

Já nevšimla si tak nevábného nosu, to opravdu se divím
a v těch skvělých šatech byl také více přitažlivý
více než krásný zdá se mi teď děsný
tak vezte prince, ten střevíc je mi trochu těsný

(Viorst 1987)

Jako tato verze Popelky se ale podobné přeepsané příběhy většinou nacházejí v knihách pro dospělé a na dětskou literaturu nemají téměř žádný vliv.

Přestože existují výrazné odchylky, závěry analýz televizních programů pro děti jsou shodné. Studie nejvíce sledovaných animovaných pořadů ukazují, že vedoucí figurky, které aktivně prožívají svá dobrodružství, jsou mužského pohlaví. Podobné stereotypy se vyskytují i v reklamách, které jsou během těchto programů vysílány.

Potíže s ne sexistickou výchovou

June Stantham studovala zkušenosti skupiny rodičů, kteří věřili v ne sexistickou výchovu. Výzkumu se účastnilo třicet dospělých z osmnácti rodin s dětmi ve věku od šesti měsíců do dvanácti let. Rodiče pocházeli ze středních vrstev, většinou pracovali jako učitelé či universitní lektori. Autorka zjistila, že většina rodičů se nesnaží jednoduše změnit tradiční role obou pohlaví tím, že by se z děvčátek snažili udělat chlapečky, ale spíše se pokouší o posílení nových kombinací femininity a maskulinity. Snaží se o to, aby chlapci byli citlivější k citům ostatních a aby se naučili vyjadřovat lidské teplo, zatímco u děvčat podporovali schopnost vyhledávat příležitosti k učení a zlepšení vlastní situace. Překonat vzorce genderového chování bylo pro všechny zainteresované rodiče dost složité. Poměrně snadno se jim dařilo děti přesvědčit, aby si hráli s hračkami, které nebyly genderově stereotypní, ale i tento úkol se nakonec ukázal složitější, než na počátku očekávali. Jedna z matek uvedla:

Když vejde do obchodu s hračkami, uvidíte, že je plný hraček určených pro chlapečky, které jsou spojené s válkou a válčením, a domácích hraček pro děvčata, a to v podstatě vyjadřuje celou společnost. Takhle jsou naše děti socializovány. Jakoby bylo v pořádku, že se chlapci učí zabíjet a ubližovat. Myslím, že je to strašné, je mi z toho nanic. Snažím se do hračkářství vůbec nechodit, protože se vždycky děsně rozčílím.

Prakticky všechny děti vlastnily nebo si hrály s hračkami určenými specificky pro chlapečky nebo děvčátka, které jim dali příbuzní.

V současné době již existují knihy, v nichž se vyskytují silné, nezávislé hrdinky, ale existuje jen málo těch, které vykreslují mužské hrdiny v netradičních rolích. Matka pětiletého chlapce vyprávěla o tom, jak její syn reagoval, když zaměnila pohlaví postav v příběhu, který mu četla:

Když jsem mu příběh, kde se vyskytují tradiční mužské a ženské role, převyprávěla tak, že jsem ženský rod zaměnila za mužský a naopak, vlastně ho hodně rozrušilo. Když jsem to udělala poprvé, říkal mi "ty nemáš kluky ráda, máš ráda jen holky". Musela jsem mu vysvětlit, že to není pravda, ale že se o holčičkách mnoho příběhů nepíše (Stantham 1986).

Je zjevné, že socializace podle genderu je velice silná a že pokoušet se ji změnit může být i bolestné. V okamžiku, kdy je lidský jedinec zařazen podle svého genderu, společnost očekává, že se bude chovat jako „žena“ nebo „muž“, a tato očekávání se naplňují a reprodukují v každodenním životě (Lorber 1994. Bourdieu 1990).

Žijeme gender

Naše koncepce genderové identity stejně jako sexuální postoje a tendence, které jsou s ní spojeny, se formují už na počátku lidského života, takže v dospělosti je vnímáme jako dané. Nicméně u genderu jde o více než to, abychom děti naučili chlapeckému či dívčímu chování. S genderovými rozdíly totiž žijeme každý den.

Jinými slovy, není to tak, že gender prostě existuje. Všichni, jak říkají někteří sociologové, „gender žijí“ v každodenní interakci s ostatními (West a Zimmerman 1987). Jan Morris se například musela naučit, jak žít gender, když si uvědomila, že se od ní očekává, že se v restauraci bude chovat jinak jako žena a jinak jako muž. Jak sama uvedla, „neexistuje jediný aspekt lidské existence“, který není genderově určen. Neuvědomila si to ale do té doby, než změnila své pohlaví. Tyto jemné cestičky, po kterých se ubírá naše genderové chování, jsou tak velkou součástí našeho života, že si jich nevšimneme do té doby, než zmizí nebo se změní.

Skutečnost, že se gender neustále učíme a dokonce učíme stále znovu, ukazuje na důležitost konceptu sociální reprodukce (viz kapitola 1). Společensky jej reprodukuje - totiž vytváříme a přetváříme - v těch nejmenších detailech našeho každodenního života. Stejný proces nám napomáhá vidět gender jako společenskou instituci, vytvářenou a přetvářenou v průběhu naší interakce s druhými. Jak uvidíme v dalších kapitolách, genderové rozdíly jsou také důležitou součástí dalších společenských institucí, jako například rodina, náboženství, práce a společenská třída.

GENDEROVÁ IDENTITA A SEXUALITA: DVĚ TEORIE

Freudova teorie genderového vývoje

Jedna z nejnápadnějších, a také asi nejkontroverznějších, teorií utváření genderové identity je teorie Sigmunda Freuda. Podle Freuda se genderový vývoj nemluvnat a malých dětí odvíjí od toho, zda dítě má či nemá penis. Věta „mám penis“ odpovídá větě „jsem kluk“, zatímco „jsem dívka“ znamená „penis nemám“. Freud pochopitelně uvádí, že nejde pouze o anatomický rozdíl. Přítomnost nebo nepřítomnost penisu je symbolem maskulinity a femininity.

Podle Freudovy teorie se chlapec ve věku okolo čtyř až pěti let začíná cítit ohrožen disciplínou a autonomií, kterou od něho vyžaduje otec, a představuje si, že ho chce otec vykastrovat. Částečně vědomě, ale většinou nevědomky, chlapec ve svém otci spatřuje rivala v boji o matčinu přízeň. Tím, že popře svoje erotické pocity vůči matce a přijme svého otce jako nadřazenou osobnost, se chlapec identifikuje s otcem a začíná si uvědomovat svoji mužskou identitu. Chlapec se vzdá lásky k matce z nevědomého strachu z kastrace. Dívky, na druhou stranu, údajně trpí „závistí penisu“, protože nemají viditelný orgán, který odlišuje chlapce. V očích malých děvčátek ztrácí matka na hodnotě, protože jí penis také chybí a ani není schopná jim ho obstarat. V okamžiku, kdy se dívka identifikuje se svojí matkou, přebírá i submisivní postoje, které jsou již součástí jejího uvědomění, že je pouze „druhá nejlepší“.

Po této fázi se děti učí potlačovat svoje erotické pocity. Freud toto období, které trvá od věku přibližně pěti let až do puberty, nazývá latentním obdobím. Sexuální aktivity se odkládají až do doby, kdy se v pubertě odehrají biologické změny, které znovu a přímo aktivují erotické touhy. V tomto latentním období, které se kryje s obdobím prvního a částečně i druhého stupně školy, hrají nedůležitější roli v životě jedince skupiny vrstevníků stejného pohlaví.

Proti Freudově teorii vznesli námitky různí autoři, mezi nimi také feministky (Mitchell 1973, Coward 1984). Zdá se, že Freud až příliš úzce spojuje genderovou identitu s uvědoměním si genitálií. Nicméně i jiné, mnohem jemnější faktory, hrají nezanedbatelnou roli. Zdá se, že Freudova teorie je založena na názoru, že penis je nadřazený pochvě, která je chápána pouze jako nepřítomnost mužského pohlavního orgánu. Proč by ale nemohly být ženské genitálie chápány jako nadřazenější. Za třetí, Freud definuje otce jako primární výchovnou sílu, i když existují kultury, v nichž hrají matky při vynucování disciplíny mnohem důležitější roli. Za čtvrté, Freud se domníval, že děti se učí gender identitě ve věku asi čtyř až pěti let. Pozdější autoři ale zdůrazňují, že toto učení začíná již mnohem dříve.

Teorie gender vývoje Nancy Chodorow

I když mnoho autorů využívá Freudův přístup k vývoji genderu, obvykle jej zásadně modifikují. Jedním takovým případem je teorie Nancy Chodorow (1978, 1988). Chodorow tvrdí, že naučit se cítit jako muž nebo žena závisí na vztahu dítěte k rodičům, který se vytváří již od raného dětství. Klade mnohem větší důraz než Freud na důležitost matky. U dětí se projevuje mnohem větší tendence budovat emocionální vztahy s matkou, protože ona je zcela jednoznačně nejdůležitějším faktorem v raném věku dítěte. V určitý okamžik se toto pouto musí zlomit, aby mohlo nalézt své samostatné já. Je nutné, aby se dítě více osamostatnilo.

Autorka uvádí, že tento proces odtržení se od matky probíhá jinak u dívek a u chlapců. Dívky si s matkami zůstávají bližší. Nadále se s matkou například objímají nebo se líbají a imitují, co dělá matka. Protože mezi matkou a dcerou nedochází k náhlému odloučení, dívky si vytvářejí, a to i jako mladé ženy, obraz sebe samých, který je více založen na vztazích s ostatními lidmi. Je pravděpodobné, že jejich identita se prolne s jinou osobou nebo na takové osobě bude závislá - nejdříve jde o matku a posléze o jiného muže. Podle Nancy Chodorow vede tento vývoj k větší sensitivitě a emocionálnímu soucitu.

Chlapci získávají svoje já skrze radikální odmítnutí své původní blízkosti k matce, čímž si utvrdí svoje chápání maskulinity v protikladu k femininitě. Učí se, jak nebýt „padavky“ nebo „maminčiny prdelky“. Výsledkem toho je, že se u chlapců téměř vůbec nevyvíjí schopnost emocionálně se vztahovat k jiným lidem. Naopak se u nich vyvíjejí analytické způsoby nazírání na svět. Ke svému životu přistupují aktivněji, kladou důraz na úspěch, ale popírají svoji schopnost rozumět svým vlastním pocitům i pocitům jiných.

Teorie Nancy Chodorow svým způsobem obrací Freudův důraz. Spíše než femininita je to maskulinita, která se vyznačuje určitou ztrátou, vzdáním se pokračujícího blízkého vztahu s matkou. Mužská identita se formuje jako oddělení. Proto muži v dalším životě nevědomě cítí, že je jejich mužská identita ohrožena, pokud si s jinou osobou vybudují příliš blízký vztah. Ženy na druhou stranu cítí, že absence blízkého vztahu s jinou osobou ohrožuje jejich sebevědomí. Kvůli primární roli, kterou ženy hrají v rané socializaci dětí, se tyto vzorce chování předávají z generace na generaci. Ženy se vyjadřují a definují primárně v rámci vztahů. Muži, jež tyto potřeby popřeli, se ke světu staví spíše manipulátorsky.

Práce Nancy Chodorow se setkala s různou kritikou. Janet Sayers uvádí, že autorka vůbec nevysvětluje snahu žen, zejména v současnosti, o autonomii a nezávislost (Sayers 1986). Sayers dále poukazuje na to, že psychologické vlastnosti žen (a mužů) si odporují více, než předpokládá teorie Chodorow. Femininita může zakrýt pocity agresivity nebo asertivity, které se potom projevují pouze nepřímo anebo v určitých kontextech (Brennan 1988). Nancy Chodorow byla také kritizována za svůj příliš úzký koncept rodiny, který je založen na

modelu bílé, středostavovské rodiny. Co se například děje v domácnostech s rodičem-samoživitelem nebo v rodinách, kde se o děti stará více než pouze dva dospělí.

Tato kritika nicméně nepopírá myšlenky Nancy Chodorow, které vypovídají mnohé o povaze femininity a pomáhají nám rozumět původu toho, čemu nyní říkáme **mužská nekomunikativnost**, tj. potíží, které muži mají při odhalování vlastních pocitů.

LIDSKÁ SEXUALITA

Jak už bylo řečeno v souvislosti s výzkumem genderu, názory vědců se v názorech na vliv biologických, sociálních a kulturních vlivů na lidské sexuální chování liší. Stejně jako v případě genderu se i výzkumy, které se zabývají zkoumáním sexuality, dívají do světa zvířat pro pochopení lidského chování. Nejprve se zaměříme na biologické argumenty a kritiku, které tyto argumenty vyprovokovaly. Poté se budeme zabývat sociálními vlivy na sexuální chování, což povede k diskusi značných rozdílů v lidské sexualitě.

Biologie a sexuální chování

Sexualita je pochopitelně založena na biologickém základě, protože ženská anatomie i orgasmus se odlišují od mužského. Existuje také biologický imperativ reprodukovat se, jinak by lidstvo vymřelo. Někteří biologové argumentují, že existuje evoluční vysvětlení toho, proč jsou muži promiskuitnější než ženy (viz kapitola 2). Argumentuje se tím, že muži jsou biologicky predisponováni k tomu, aby oplodnili co nejvíce žen ve snaze zajistit co největší možnost přežití pro své sperma. Ženy, které mají na oplodnění pouze jedno vajíčko, nemají takový biologický zájem. Místo toho vyhledávají stabilní partnery, kteří by chránili biologické dědictví, které se investuje do ochrany vlastních dětí. K podpoře tohoto argumentu slouží studie sexuálního chování zvířat, které tvrdí, že samci jsou normálně více promiskuitní než samice stejného druhu.

Poslední studie ovšem ukazují, že samičí nevěra je ve zvířecí říši častější a že sexuální aktivity mnoha zvířat jsou složitější, než jsme se domnívali. Kdysi se tvrdilo, že si samice vybírají samce, kteří mají lepší genetickou výbavu. Nedávný výzkum ptačích samic ale tomuto argumentu odporuje, neboť ukazuje, že samice si hledají dalšího partnera, a to ne kvůli jeho genům, ale protože je lepší rodič a nabízí lepší domácí teritorium pro výchovu mláďat. Závěry studie tvrdí, že „u kopulace jde o více než pouze o předání spermatu. Samice totiž uvažují o své budoucnosti“ (citováno v Angier 1994).

Závěry těchto studií nejsou konečné, zejména co se týká implikací týkajících se lidského sexuálního chování. Jak ještě uvidíme, sexualita je příliš komplikovaná na to, aby se dala cele redukovat na biologické vlastnosti.

Vliv sociálních faktorů na sexuální chování

Ve všech společnostech je většina heterosexuální. To znamená, že si lidé hledají partnery, kteří jim mají poskytovat emocionální podporu a sexuální potěšení, u druhého pohlaví. **Heterosexualita** je v každé společnosti základem manželství a rodiny.

Nicméně ale existuje velké množství jiných sexuálních tužeb a inklinací. Judith Lorber rozlišuje u lidí až deset sexuálních identit: „heterosexuální ženy, heterosexuální muže, lesbičky, homosexuály, bisexuálky a bisexuály, transvestitky (ženy, které se pravidelně převlékají za muže), transvestity (muži, kteří se pravidelně převlékají za ženy), transsexuální

ženy (muži, kteří se stanou ženou, jako Jan Morris) a transsexuální muži (ženy, které se stanou mužem)“. Samy sexuální praktiky jsou ještě rozmanitější. Freud v souvislosti s lidskou sexualitou mluvil o „polymorfni perverziti“, což znamená, že se u lidí projevuje široká škála sexuálních aktivit, které lidé provozují, i když je daná společnost považuje za nemorální nebo nelegální. Freud započal své výzkumy na konci devatenáctého století, tedy v poměrně velmi konzervativní době. Jeho pacienti nicméně hovořili o úžasném množství sexuálních praktik. Muži a ženy se mohou sexuálně stýkat s ženou, mužem nebo oběma pohlavími, s jedním nebo více partnery. Člověk může provozovat sex sám se sebou (masturbace) anebo se pohlavního styku vzdát (celibát). Lidé mohou mít styk s transsexuály nebo s cross-dressery, používat pornografii nebo sexuální pomůcky, praktikovat sadomasochismus (spoutávání a působení bolesti, které přivádí erotickou rozkoš), mohou mít styk se zvířaty a tak dále (Lorber 1994). Ve všech společnostech ale existují sexuální normy, které určité sexuální praktiky schvalují a jiné potírají nebo odsuzují. Takové normy se ale v různých kulturách velmi liší. Homosexualita nám může posloužit jako ukázkový příklad. Jak uvidíme dále, v některých kulturách se homosexualita v určitých kontextech nejen tolerovala, ale i podporovala. Staří Řekové lásku mužů a mladých chlapců idealizovali jako nejvyšší formu sexuální lásky.

Přijatelné typy sexuálního chování se liší v různých kulturách, což nám slouží jako důkaz toho, že většina našeho sexuálního chování je spíše naučená než vrozená. Před čtyřiceti lety provedli Clellan Ford a Frank Beach (1951) velice rozsáhlou studii, ve které zkoumali antropologické důkazy z více než dvou set společností. Objevili, že mezi chováním, které se v jednotlivých společnostech považuje za „přirozené“, existují obrovské rozdíly, stejně tak jako v tom, co se považuje za normy sexuální přitažlivosti. V některých kulturách může například předehra trvat až hodiny a je chvályhodná nebo dokonce nutná. V jiných společnostech předehra prakticky neexistuje. Další společnosti věří, že přespříliš častý pohlavní styk vede k debilitě nebo onemocnění. U Seniangů z Jižního Pacifiku poskytují rady o nutnosti intervalů mezi jednotlivými akty stařešinové každé vesnice. Stejný kmen také věří, že lidé s bílými vlasy mohou legitimně kopulovat každou noc.

Ve většině kultur se normy sexuální přitažlivosti (které vyznávají jak muži tak ženy) orientují na fyzickou krásu žen spíše než mužů, což je situace, která se na Západě pomalu mění s nástupem žen do veřejné sféry. Každá kultura si definuje ty vlastnosti, které považuje pro ženskou krásu za určující. V současné době se v západní kultuře preferují štíhlá, mladá těla, zatímco jinde se upřednostňují objemnější tvary (viz kapitola 6). Prsa se někdy nepovažují za zdroj sexuální stimulace, přičemž v jiných společnostech je jim připisována velká sexuální důležitost. V některých společenstvích se klade velký důraz na tvar obličeje a v jiných se zdůrazňuje tvar a barva očí nebo velikost a tvar nosu či rtů.

Sexualita v západním kulturním kontextu

Západní postoje k sexualitě utvářelo po dobu téměř dvou tisíc let hlavně křesťanství. Přestože různé křesťanské sekty a náboženská uskupení měly různé názory na to, jaké místo by měla sexualita v životě lidí hrát, dominantní názor křesťanské církve byl ten, že veškeré sexuální chování je podezřelé, pokud není určeno k reprodukci. V některých dobách vedl tento názor k neuvěřitelnému konzervatismu. V jiných dobách lidé taková přikázání ignorovali, reagovali proti učení církve a dopouštěli se nevěry, kterou církevní autority zakazovaly. Jak jsme zmínili v kapitole 1, názor, že sexuální naplnění může nebo by dokonce mělo být v manželství vyhledáváno, byl velice řídký.

V devatenáctém století do určité míry nahradily náboženské předsudky **předpoklady** lékařské. Většina ranných spisů týkajících se sexuálního chování jsou ale stejně příkré jako byly názory církve. Někteří lékaři argumentovali, že jakýkoli typ sexuální aktivity, která není spojena s reprodukcí, způsobí vážné fyzické škody. Dříve se říkalo, že masturbace vede ke slepotě, šilenství, srdečním chorobám nebo jiným onemocněním, a o orálním sexu se říkalo, že způsobuje rakovinu. Ve viktoriánské době sexuální přetvářka nabrala na otáčkách. Říkalo se, že poctivé ženy jsou k sexu lhostejné a že přijímají své muže pouze z povinnosti. Nicméně v rostoucích městech se rozmáhala prostituce, která byla často i otevřeně tolerována. „Lehké“ ženy ale byly vnímány jako naprosto jiný živočišný druh než jejich vzorné protějšky.

Ve viktoriánské době mnoho mužů, kteří zdánlivě vedli pokojný život dobrých občanů oddaných svým manželkám, pravidelně navštěvovalo prostitutky nebo si vydržovali milenky. Takové chování bylo souzeno shovívavě, zatímco „spořádané“ ženy, které měly milence, byly ve „slušné“ společnosti zavrhovány a zatracovány, pokud se jejich chování prozradilo. Odlišné přístupy k sexualitě mužů a žen vedly k vytvoření tzv. **dvojího standardu**, který se dlouho držel u moci a jehož zbytky jsou patrné i dnes.

V současnosti se vedle těchto tradičních názorů rozvíjejí mnohem liberálnější postoje k sexualitě, které se poprvé objevily v šedesátých letech. Někteří jedinci, zejména ti, kteří byli ovlivněni křesťanským učením, věří, že předmanželský styk je špatný a dívají se skrze prsty na všechny formy sexuálního chování kromě heterosexuálního styku v rámci manželství. Přesto se nyní častěji setkáváme s názorem, že sexuální potěšení je důležité a nutné. Jiní na druhou stranu podporují nebo aktivně schvalují předmanželský styk a jsou tolerantní k různým jiným sexuálním praktikám. Je nepochybné, že se sexuální postoje na Západě v průběhu posledních třiceti let liberalizovaly. Ve filmech a divadelních hrách se ukazují scény, které by dříve byly naprosto nepřijatelné, a pornografický materiál je lehce dostupný pro většinu dospělých, kteří o něj mají zájem.

Sexuální chování: Kinseyho studie

Je mnohem snazší hovořit o veřejných hodnotách týkajících se sexuality než o soukromých praktikách jednotlivců, protože z povahy věci vyplývá, že nejsou nikde zaznamenány. Když ve čtyřicátých a padesátých letech prováděl Alfred Kinsey ve Spojených státech průzkum, šlo o první rozsáhlý výzkum skutečného sexuálního chování. Kinsey a jeho spolupracovníci se museli bránit odsouzení náboženských skupin. Jeho práce byla v novinách a americkém Kongresu odsuzována jako nemorální. Přesto vytrval a postupem času získal informace o sexuálním životě osmnácti tisíc respondentů, což byl dost reprezentativní vzorek bílé americké populace (Kinsey et al. 1948, 1953).

Pro většinu lidí byly Kinseyho výsledky překvapující a pro mnohé šokující, protože poukázaly na obrovský rozdíl mezi veřejným očekáváním a skutečným sexuálním chováním. Kinsey zjistil, že 70 procent mužů mělo nějakou zkušenost s prostitutkou a 84 procent mělo předmanželský sex. Nicméně podle tzv. dvojího standardu 40 procent mužů očekávalo, že jejich nastávající manželky budou v době svatby panny. Více než 90 procent mužů masturbovalo a téměř 60 procent mělo nějakou zkušenost s orálním sexem. Mezi ženami mělo asi 50 procent předmanželský styk, i když to většinou bylo s nastávajícím manželem. Asi 60 procent žen masturbovalo a stejné procento mělo orálně-genitální styk.

Tento rozdíl mezi veřejně přijatelnými postoji a skutečným chováním, které prokázala Kinseyho studie, byl patrně největší právě v této době, tj. v době po druhé světové válce. Fáze

sexuálního osvobození začala již dříve, během dvacátých let, kdy se mnoho mladých lidí cítilo svázáno přísnou morálkou předchozích generací. Sexuální chování se zřejmě dost změnilo, ale témata týkající se sexuality nebyla otevřeně diskutována tak, jak jsou nyní. Lidé, jež se věnovali sexuálním praktikám, které byly na veřejnosti silně odsuzovány, takové chování tajili, aniž by si uvědomovali rozsah, v jakém k podobnému typu chování docházelo i u jiných. Uvolněnější atmosféra šedesátých let vyrovnala tento rozdíl mezi otevřeně deklarovanými postoji a skutečným sexuálním chováním.

Sexualita po Kinseym

V šedesátých letech rozrušovala společenská hnutí, která zpochybňovala stávající pořádek (underground a hippies), i existující sexuální normy. Tato hnutí propagovala sexuální svobodu. Vynález ženské antikoncepce zároveň naprosto jasně oddělil sexuální potěšení od reprodukce. Ženské skupiny začaly prosazovat větší nezávislost žen na mužských sexuálních hodnotách, odmítaly dvojí standard a bojovaly za uznání potřeby větší sexuální potěchy pro ženy v rámci partnerských vztahů.

Až donedávna bylo poměrně obtížné zjistit, nakolik se sexuální chování změnilo od doby Kinseyho výzkumu. Na konci osmdesátých let provedla Lillian Rubin rozhovory s tisícovkou Američanů ve věku mezi třinácti a osmačtyřiceti lety ve snaze určit, k jakým změnám v sexuálních praktikách a postojích došlo za posledních třicet let. Podle zjištění jejího výzkumu došlo opravdu k významným posunům. Mladí lidé se typicky začínají věnovat sexuálním aktivitám dříve, než tomu bylo u předchozí generace. Navíc jsou sexuální praktiky mladých lidí stejně různorodé jako praktiky dospělých. Stále ještě existuje dvojí standard, ale už se neprojevuje tak silně jako v minulosti. Došlo však k jedné velice významné změně – ženy nyní ve vztazích očekávají a aktivně vyhledávají sexuální potěšení. Očekávají, že se jim dostane sexuálního potěšení a ne, že jej budou jen poskytovat. Podle Lillian Rubin má tento fakt pro obě pohlaví dalekosáhlé následky.

Ženy jsou v současné době sexuálně svobodnější než byly v minulosti. Nicméně s touto změnou, kterou většina mužů vítá, přichází i větší asertivita žen, kterou muži často špatně snášejí. Ti, se kterými Rubin hovořila, často zmiňovali, že se „cítí nedostatečně“, že se obávají, že „nikdy neudělají nic dobře“ a že se jim v dnešní době zdá „nemožné ženy uspokojit“ (Rubin 1990).

Muži se cítí nedostateční? Cožpak to není přesný opak toho, co všichni přepokládáme? V moderní společnosti jde mužská kontrola napříč všem sférám života. Muži páchají na ženách mnohem více násilí než ženy na mužích. Toto násilí je zjevně namířeno na udržení kontroly a podřízeného postavení žen. Mnoho autorů nicméně začíná argumentovat, že maskulinita a maskulinní chování jsou samy zátěž a ne pouze zdroj potěšení. Většina mužské sexuality, dodávají, je spíše kompulzivní než příjemná. Pokud muži přestanou používat sexualitu jako prostředek kontroly, nebudou to pouze ženy, které z toho budou těžit.

Nová věrnost?

V roce 1994 publikoval výzkumný tým studii *Sociální organizace sexuality: Sexuální praktiky ve Spojených státech*, což byla nejrozsáhlejší studie sexuálního chování od dob Kinseyho. K velkému překvapení mnohých však zjištění poukazovala na elementární sexuální konservatismus Američanů. Například, 83 procent respondentů mělo v průběhu předchozího roku pouze jednoho partnera (nebo vůbec žádného) a mezi vdanými a ženatými toto číslo vzrostlo na plných 96 procent. Věrnost partnerovi je dost běžná: pouze 10 procent žen a méně

než 25 procent mužů přiznalo, že během svého života měli mimomanželský vztah. Podle této studie mají Američané za celý svůj život v průměru tři partnery. I přes tuto zjevnou usedlost sexuálního chování tato studie poukazuje na určité, velice specifické změny. Mezi ty nejdůležitější patří vysoký nárůst předmanželských sexuálních zkušeností, a to zejména mezi ženami. Přes 95 procent Američanů dnes vstupuje do manželství s již získanými sexuálními zkušenostmi (Laumann et al. 1994).

Výzkumy týkající se sexuálního chování jsou nicméně spojeny se spoustou problémů. Není prostě možné zjistit, nakolik respondenti během výzkumu mluví pravdu. *Sociální organizace sexuality* zřejmě ukazuje, že Američané jsou mnohem méně dobrodružní ve svých sexuálních životech než tomu bývalo v době Kinseyho. Je možné, že Kinseyho zpráva byla nepřesná. Možná že strach z AIDS vedl mnohé lidi k omezení svých sexuálních aktivit. Nebo je možné, že dnešní poměrně konzervativní politická atmosféra vede lidi k tomu, aby skrývali určité aspekty svého sexuálního chování. Nemůžeme si prostě být jisti.

Validita výzkumů sexuálního chování se v nedávné době stala předmětem rozsáhlé diskuse (Lewontin 1995). Kritické právě diskutovaného výzkumu tvrdili, že takové výzkumy nepodávají o sexuálních praktikách spolehlivé informace. Část celého problému se soustředila na odpovědi získané od starších lidí. Výzkumníci tvrdili, že 45 procent mužů ve věku 80 až 85 let má se svojí partnerkou sex. Kritické cítí, že to je zjevně chybná informace, která zpochybňuje výsledky celého výzkumu. Výzkumný tým se proti této námitce bránil a získal podporu vědců, kteří studují starší lidi. Ti obvinili kritiky, že mají negativní stereotypní představy o starých lidech. Poukázali na to, že v jedné studii starších mužů, kteří nežijí v domovech důchodců, jich bylo 74 procent sexuálně aktivních. Jedna studie dokonce zjistila, že dokonce muži ve věku devadesáti let si uchovávají zájem o sex.

Homosexualita

Homosexualita se objevuje ve všech kulturách. Nicméně představa homosexuála, tj. osoby, jejíž sexuální tužby se zjevně odlišují od majoritní společnosti, je poměrně nedávná. Při zkoumání sexuality Michel Foucault ukázal, že až do osmnáctého století tato představa téměř neexistovala (Foucault 1978). Sodomie byla zatracována církevními autoritami a zákonem a v Anglii a několika dalších evropských zemích byla trestána smrtí. Nicméně nebyla definována jako specificky homosexuální přečin. Vztahovala se na vztahy mezi mužem a ženou, mužem a zvířetem stejně tak jako na muže samé. Termín „homosexualita“ se ustavil v šedesátých letech 18.století a od té doby se stále více na homosexualitu pohlíželo jako na specifickou sexuální úchylku (Weeks 1986). Užívání termínu „lesbička“, který odkazuje na ženskou homosexualitu, pochází z doby o něco pozdější.

Trest smrti za „nepřirozené akty“ byl ve Spojených státech zrušen po vyhlášení nezávislosti a v Evropě na přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Nicméně ještě poměrně nedávno byla homosexualita v téměř všech západních zemích chápána jako trestný čin. Tento fakt nám pomůže vysvětlit antagonismus pociťovaný vůči homosexuálům, i když již nemá zákonnou oporu. V lidských emocích se nicméně projevuje stále.

Homosexualita v nezápadních zemích

V některých nezápadních zemích jsou homosexuální vztahy přijímány nebo dokonce

podporovány. Národ Batak na severní Sumatře například povoluje homosexuální vztahy mezi muži před svatbou. V období puberty odchází chlapec z rodičovského domu a přespává v mužském obydlí spolu s dvanácti až patnácti vrstevníky, což trvá až do svatby. Mladší chlapci jsou zde zasvěcováni do homosexuálních praktik. Po svatbě se většina přestává homosexuálním aktivitám věnovat, ale zdaleka ne všichni (Money a Ehrhardt 1972).

U kmene East Bay, který žije v pacifické Melanésii, se homosexualita toleruje obdobně, i když opět pouze u mužů. Před svatbou žijí mladí mužové v tzv. mužském domě, vzájemně se masturbují a mají anální sex. Homosexuální vztahy také existují mezi staršími muži a mladými chlapci, mezi nimiž jsou často chlapci, kteří ještě ani nedosáhli věku pro život v „mužském domě“. Každý typ vztahu je přijatelný a otevřeně se o něm hovoří. Mnoho ženatých mužů je bisexuálních a mají homosexuální vztahy s mladšími chlapci, přičemž si uchovávají aktivní sexuální vztahy s manželkou. Nicméně se zdá, že v těchto kulturách se nevyskytuje homosexualita bez jakéhokoli zájmu o heterosexuální vztahy (Davenport 1965, viz také Shepherd 1987).

Homosexualita na Západě

Kenneth Plummer ve své klasické studii rozlišuje v moderní západní kultuře čtyři typy homosexuality. *Nezávazná homosexualita* je rychlý homosexuální styk, který nemá žádný hlubší význam pro celkový sexuální život dané osoby. Sem zahrnuje například školní zamilovanost nebo vzájemnou masturbaci. *Homosexualita daná situací* odkazují na situace, kdy pravidelně dochází k homosexuálnímu styku, ale ten se nestane hlavní sexuální preferencí dané osoby. V institucích jako jsou vězení nebo vojenské tábory, kde muži žijí bez žen, je takové homosexuální chování běžné a je chápáno jako náhražka za heterosexuální styk a ne jako prioritní sexuální orientace.

Personalizovaná homosexualita se vztahuje na osoby, které preferují homosexuální styk, ale které jsou izolovány od skupin, kde je tento fakt přijímán. Homosexualita se v tomto případě utahuje jak před kamarády tak před kolegy. Homosexualita jako *způsob života* označuje osoby, jež prošli procesem „coming out“, tzn. veřejným vystoupením se svojí sexuální orientací. Navazují vztahy s osobami stejné sexuální preference, kteří tvoří klíčovou část jejich života. Tito lidé většinou žijí v homosexuálních subkulturách, kde jsou homosexuální aktivity integrovány do specifického způsobu života (Plummer 1975).

Poměr populace (jak mužské tak ženské), která má nějakou homosexuální zkušenost nebo má silné inklinace k homosexualitě, je mnohem větší, než počet těch, kteří žijí otevřeným homosexuálním životem. Pravděpodobný rozsah homosexuality na západě vyšel poprvé najevo s publikací známého výzkumu Alfreda Kinseyho. Podle jeho zjištění není více než polovina všech Američanů čistě heterosexuální, soudě podle jejich sexuálních aktivit a inklinací po pubertě. V Kinseyho vzorku mělo 8 procent mužů čistě homosexuální vztahy po dobu tří nebo více roků. Dalších deset procent mělo homosexuální a heterosexuální styk zhruba se stejnou pravidelností. Kinseyho zřejmě nejpřekvapivější zjištění bylo, že 37 procent mužů mělo alespoň jednu homosexuální zkušenost, při níž dosáhli orgasmu. Dalších 13 procent pocítilo homosexuální touhu, ale nikdy ji nerealizovali.

Poměr lesbiček v ženské populaci, který vykazuje Kinseyho studie, je nižší. Asi dvě procenta žen byla čistě homosexuální. Třináct procent žen mělo nějakou homosexuální zkušenost a dalších patnáct procent připustilo, že pocítili homosexuální touhu, ale nerealizovaly ji. Kinsey

a jeho kolegové byli těmito výsledky týkajícími se rozsahu homosexuality překvapeni, a tak překontrolovali své výsledky pomocí jiných metod, výsledky nicméně zůstaly stejné (Kinsey et al. 1948, 1953).

Výsledky studie *Sociální organizace sexuality* Kinseyho závěry zpochybnily. Na rozdíl od Kinseyho 37 procent, pouze 9 procent mužů v tomto pozdějším výzkumu připouštělo homosexuální zkušenost, při které dosáhli orgasmu, a pouze 8 procent mužů pocíťovalo homosexuální touhy (v porovnání s 13 procenty u Kinseyho). Méně než 3 procenta měla v předešlém roce homosexuální styk.

Jak připouští autoři této studie, stigmatizace, která se stále ještě k homosexualitě vztahuje, zřejmě přispěla k tomu, že se takové zkušenosti připouštějí mnohem méně. Jak poznamenal jeden kritik, tento náhodný vzorek, kteří autoři vybrali, nebral v úvahu koncentraci homosexuálů ve velkých městech, kde tvoří až deset procent celkové populace (Robinson 1994).

Lesbické skupiny jsou méně organizovány než mužské gay subkultury a dochází v nich k menšímu množství náhodných sexuálních setkání. Mužské homosexualitě je věnováno více pozornosti než **lesbismu** a s lesbickými politickými skupinami se často zachází, jako kdyby měly stejné cíle jako jejich mužské protějšky. Přestože gay a lesbické organizace často úzce spolupracují, existují mezi nimi rozdíly, a to proto, že lesbičky se aktivně věnují i feministické problematice. Specifická povaha života lesbických žen je nyní předmětem usilovného studia sociologů.

Lesbické páry často mají děti, některé prostřednictvím vztahu s mužem, jiné díky umělému oplodnění, nicméně pro ně zůstává prakticky nemožné získat děti do péče.

Pro mnoho homosexuálů zůstává proces „coming out“ velice obtížný. Rodiče, další příbuzní i kamarádi a děti, pokud ve vztahu nějaké jsou, musí být o tomto faktu informováni. Celá zkušenost má ale i pozitivní dopad. V knize *There's Something I've Been Meaning to Tell You (Je tady něco, co jsem ti chtěla říct)* prezentuje Lorelee MacPike zkušenosti žen, které se rozhodly svou sexuální orientaci ve společnosti neskrývat. O své vlastní zkušenosti autorka napsala:

Jako mnoho „znovuzrozených lesbiček“ jsem měla ze znovunalezeného já a nového života obrovskou radost. Ani já ani moje partnerka jsme předtím v lesbickém vztahu nežily, a tak si ani jedna z nás do společného života nepřinesla společenské základy a přátelství, která jsou součástí homosexuální komunity. Začaly jsme se ale tak či onak pomalu sblížovat s novými lidmi, kteří, jak se zdálo, se s námi snažili sblížit také...a výsledky byly mnohem pozitivnější a obohacující, než jsem si dokázala představit. (MacPike 1989).

Postoje vůči homosexualitě

Netolerance vůči homosexualitě byla v minulosti tak rozšířená, že až v posledních několika desetiletích se bourají mýty, které homosexualitu obklopují. Homosexualita není nemoc a neexistuje u ní jednoznačná návaznost na jakoukoli formu psychiatrické poruchy. Homosexuálové se nevyskytují v některých specifických zaměstnáních, jak se často předpokládá, jako například mezi kadeřníky, návrháři interiérů nebo umělci.

Některé mužské homosexuální chování se může jevit jako pokus o změnu obvyklých spojení maskulinity a moci, což může být jeden z důvodů, proč jsou homosexuálové tak často chápáni jako hrozba pro heterosexuální společnost. Gayové často odmítají obrazy zženštilosti, které jsou s nimi často spojovány, a odchylují se od nich dvěma způsoby. Buď pěstují až extrémní zženštilost, tzv. „camp“ maskulinitu, která tento stereotyp paroduje. Druhým způsobem je rozvoj stylu „macho“. Ten také není běžně považován za maskulinní. Tito mužové se oblékají jako motorkáři nebo kovbojové, a často opět parodují maskulinitu tím, že jí dovádějí do extrému (Bertelson 1986).

Svým způsobem se ale homosexualita znormalizovala a stala se přijatelnou součástí každodenního života.

Některé země v Evropě, například Dánsko, Norsko a Švédsko, nyní povolují homosexuální partnerství registrované státem, které poskytuje stejná práva jako svatba. Města a místní vlády v Holandsku, Francii a Belgii také začaly uznávat homosexuální vztahy a na Havaji je možné dosáhnout legální svatby prostřednictvím soudu.

Stále více gay aktivistů se snaží dosáhnout legalizace homosexuálního sňatku. Proč jim však o to jde, když mezi heterosexuálními páry ztrácí manželství na důležitosti? Záleží jim na tom, protože požadují stejný status, práva a povinnosti jako kdokoli jiný. Svatba se dnes považuje za emocionální závazek, ale je také uznávaným stavem, který v sobě zahrnuje určité právní důsledky. Dává partnerům právo činit rozhodnutí týkající se partnerova života a smrti, dědická práva a právo na podíl z důchodu stejně jako další ekonomické výhody. Právně nezávazné „obřady“, které se rozmohly mezi homosexuály i heterosexuály v Americe, tento právní rámec nezahrnují. Na druhou stranu je to také důvod, proč v současné době mnoho heterosexuálních párů svatbu oddaluje nebo do manželství vůbec nevstupuje.

Oponenti homosexuálního manželství tyto svazky odsuzují buď jako frivolní záležitost nebo jako něco nepřírozeného. Vidí je jako legitimizaci sexuální orientace, kterou by měl stát v rámci svých možností omezovat. V Americe existují nátlakové skupiny, které se snaží o to, aby homosexuálové změnilí svůj způsob života a provdaly se či oženili s lidmi druhého pohlaví. Někteří stále ještě chápou homosexualitu jako perverzi a jsou naprosto proti jakýmkoli právním změnám, které by ji mohly legitimizovat.

Většina homosexuálů chce ale být chápána jako naprosto normální lidé. Poukazují na to, že homosexuálové potřebují emocionální a finanční zajištění jako kdokoli jiný. V knize *Virtually Normal (Skoro normální)* (1995) Andrew Sullivan přesvědčivě argumentuje ve prospěch homosexuálních manželství. Jako katolík a homosexuál se dlouho snažil najít kompromis mezi svojí orientací a náboženskou vírou. Argumentuje, že homosexualita musí být alespoň částečně daná přírodou, není to něco, co si jednoduše „zvolíme“. Žádat po někom, aby se zřekl homosexuality znamená žádat, aby se takový člověk vzdal šance na milující vztah, kde má možnost lásku dávat a přijímat. A taková láska musí mít vyjádření v manželství. Pokud se homosexuálové nemají stát odcizenou minoritou, dodává na závěr, homosexuální manželství musí být legalizováno.

V poslední části této kapitoly se budeme zabývat problematikou prostituce. Mužská prostituce je v některých mužských homosexuálních subkulturách běžná. Ženská prostituce je ale ve společnosti mnohem rozšířenější, a proto se na ní také zaměříme.

Prostituce

Prostituce se dá definovat jako poskytování sexuálních služeb za peněžní odměnu. Užívání slova prostitutka se rozmohlo na konci osmnáctého století. Ve starověku poskytovaly sexuální služby kurtizány, konkubíny (tedy vydržované milenky) nebo otrokyně. V tradičních společnostech dosahovaly kurtizány a konkubíny vysokých společenských pozic.

Klíčovým aspektem moderní prostituce je to, že se ženy se svými klienti neznají. Tento vztah není v počátku utvářen na základě osobní známosti, muži se však mohou stát „pravidelnými klienty“. To se nedá říci o téměř žádné z minulých forem poskytování sexuálních služeb za úplatu. Prostituce je přímo spjata s rozpadem malých komunit, rozvojem velkých, neosobních měst a s komercializací společenských vztahů. V malých, tradičních společnostech mohla existovat efektivní společenská kontrola sexuálních styků díky jejich viditelnosti. V nově se rozvíjejících městských centrech bylo mnohem snazší navázat anonymní vztah.

Dnešní prostituce

V dnešní Velké Británii pocházejí prostitutky většinou z nižších společenských tříd, stejně jako tomu bylo v minulosti, ale zároveň se k nim připojilo poměrně dost žen ze střední třídy, jež k prostituci vedla zhoršená finanční situace po rozvodu. Kromě toho nemohou některé ženy najít po ukončení školy odpovídající práci, a proto pracují v masážních salonech nebo v call-girl sítích, zatímco si hledají jiné možnosti zaměstnání.

Paul J. Goldstein navrhl třídy uspořádání prostituce ve vztahu k *pracovnímu nasazení a pracovnímu kontextu*. *Nasazení* odkazuje k frekvenci, s níž žena prostituci provozuje. Mnoho žen prostituci provozuje pouze dočasně. Po několika případech poskytnutí sexuálních služeb se tomu na delší čas nebo navždy přestanou věnovat. „Občasné prostitutky“ jsou ty, které často přijímají za sex peníze, ale nepravidelně, pouze jako přílepení ke svému příjmu z jiných zdrojů. Jiné prostituci provozují neustále a mají ji jako svůj hlavní příjem. *Zaměstnanecký kontext* znamená typ pracovního prostředí a proces interakce. „Pouliční prostitutka“ si hledá práci na ulici. „Call-girls“ vyhledávají klienti po telefonu a chodí buď k ní do bytu nebo ona dochází k nim. „Domácí prostitutka“ je žena, která pracuje v soukromém klubu nebo nevěstinci. „Prostitutka z masážního salonu“ poskytuje sexuální služby v zařízení, které má oficiálně nabízet masáže a zdravotní služby.

Mnoho žen také přistupuje na směnu (placení v naturáliích nebo pomocí jiných služeb než je poskytnutí finanční odměny). Většina „call-girls“, které Goldstein studoval, na směnný obchod přistupovalo (sex výměnou za televizi, opravu auta nebo elektrických spotřebičů, oblečení, právní služby nebo návštěvu zubaře) (Goldstein 1979).

Rezoluce Spojených národů přijatá roku 1951 odsuzuje ty, kteří organizují prostituci nebo mají z prostituce zisk, ale neodsuzuje prostituci jako takovou. Celkem padesát tři členských zemí, včetně Velké Británie, rezoluci formálně přijalo, nicméně jejich zákonná úprava týkající se prostituce se velmi liší. V některých zemích je sama prostituce nelegální. V jiných, jako například v Británii, jsou zakázány pouze určité typy prostituce, jako uliční nebo dětská. Některé národní nebo místní vlády vydávají licence oficiálně uznaným nevěstincům nebo sexuálním centrům - jako například „Eros centřum“ v Německu nebo domům sexu v Amsterdamu. Pouze několik málo zemí dává povolení k mužské prostituci.

Zákony proti prostituci málokdy trestají klienty. Ti, kteří si koupí sexuální služby, jsou zřídka zatýkáni nebo vyšetřováni a při soudním projednávání se jejich identita často chrání před zveřejněním. Existuje mnohem méně studií o klientech, kteří sexuální služby vyhledávají, než o těch, které tyto služby poskytují. Nestává se, že by někdo tvrdil, že jsou psychicky narušení, jak se často říká o prostitutkách. Tato nerovnost ve výzkumu zjevně vyjadřuje nekritické přijímání ortodoxních stereotypů týkajících se sexuality, podle kterých je „normální“, aby muži aktivně vyhledávali velké množství sexuálních vztahů, zatímco ty, které tyto potřeby naplňují, jsou odsuzovány.

Dětská prostituce

Prostituci nezřídka provozují děti. Studie dětské prostituce ve Spojených státech, Velké Británii a v Německu naznačuje, že většina dětí, které prostituci vykonávají, utekly z domova, nemají žádný příjem a obrací se k prostituci jako formě živobytí.

Fakt, že mnohé děti, které utečou z domova, provozují prostituci, je nezamýšleným následkem snahy o ochranu dětí před dětskou zaměstnaností. Nicméně se ale nedá říci, že všechny děti, které uprchnou z domova, prostituci provozují. U dětské prostituce se dají rozlišit tři skupiny (Janus a Hein Bracey 1980) – *děti, které utekly z domova*, tedy ty, které buď utekly z domova a jejich rodiče je nenašli nebo ty, které utíkají i poté, co se najdou a dovedou nazpět. *Děti, které z domova odcházejí*, tedy ty, které prakticky žijí doma, ale například několik nocí po sobě tráví mimo něj. *Odmítnuté děti*, tedy ty, jejichž rodiče nejeví zájem o to, co jejich dítě dělá nebo je úplně odmítají. Ve všech těchto kategoriích najdeme jak chlapce tak dívky.

Dětská prostituce je součástí tzv. „sexuálního turismu“, který směřuje do několika oblastí světa - například do Thajska a na Filipíny. Organizované zájezdy orientované na prostituci do těchto oblastí přitahují muže z Evropy, USA i Japonska, a to i přesto, že v Británii jsou nyní nelegální. Ženská hnutí v Asii proti těmto zájezdům veřejně protestují, ty ale stále pokračují. Sexuální turistika na dálném východě má svoje kořeny v zajišťování sexuálního vybití americkým vojákům během Korejské a Vietnamské války. „Odpočinková a rekreační centra“ se budovala v Thajsku, Filipínách, Vietnamu, Koreji a Taiwanu. Některá stále ještě existují, a to zejména na Filipínách, jako odpověď na poptávku jak pravidelných turistických zájezdů tak vojenských jednotek v regionu.

Proč prostituce existuje? Je to zjevně trvalý jev, který se vzpírá jakékoli vládní snaze o vymýcení. Jsou to také téměř vždy ženy, jež prodávají sexuální služby mužům spíše než naopak, i když v některých případech, jako například v Hamburku, existují „domy potěšení“, kde poskytují muži sexuální služby ženám. A pochopitelně se často chlapci a muži prostituují s jinými muži.

Existenci prostituce nelze vysvětlit pomocí jediného faktoru. Může se zdát, že muži mají silnější a trvalejší sexuální apetit než ženy, a proto potřebují vybití, které jim prostituce nabízí. Toto vysvětlení je ale velice nepravděpodobné. Zdá se, že většina žen je schopná rozvinout svůj sexuální život mnohem intenzivněji, než je tomu u mužů stejné věkové skupiny.

Pokud by prostituce existovala pouze proto, aby naplňovala určitou poptávku po sexuálním uspokojení, potom by zcela jistě muselo existovat mnoho prostitutů, kteří by nabízeli sexuální služby ženám.

Nejpřesvědčivější všeobecný závěr, ke kterému lze dospět, je ten, že prostitute vyjadřuje, a do určité míry pomáhá upevňovat, tendenci mužů zacházet s ženami jako s objekty, které se mohou „použít“ pro sexuální služby. Prostituce vyjadřuje určitý kontext nerovnosti rozdělení moci mezi muži a ženami. Pochopitelně zde figuruje i množství dalších faktorů. Prostituce nabízí možnost sexuálního uspokojení lidem, jejichž fyzické nedostatky nebo existence limitujících morálních zákonů jim neumožňuje najít sexuální partnery. Prostitutky odpovídají na potřeby mužů, kteří se nachází daleko od domova, touží po sexuálním styku bez emocionálního vztahu nebo mají neobvyklé sexuální touhy, které jiné ženy nepřijímají. Tyto faktory jsou ale pouze relevantní v souvislosti s rozšířením prostituce a ne její samotné existence.

ZÁVĚR: GENDER, SEXUALITA A NEROVNOST

V posledních letech se jen málokterý obor sociologie rozvinul tak silně nebo se jeví tak centrálně celému oboru sociologie jako studium gender vztahů. Do velké míry to odráží změny v našem společenském životě. Ustavené rozdíly mezi mužskými a ženskými identitami, výhledy a typickými vzorci chování se nyní nahlížejí v novém světle.

Studium gender problematiky staví současnou sociologii před těžké otázky. Ty jsou o to těžší, že se tradičně nejednalo o disciplínu, které by byla určující pro celý obor. Jaké koncepty máme používat pro pochopení důležitosti genderu v naší společnosti? Dovedeme si představit společnost, v níž gender rozdíly zmizí, takže by všichni byli androgynní (tj., měli stejné genderové vlastnosti)?

Sexualita se jeví jako velice komplexní část lidského chování a v moderních společnostech prochází význačnými změnami. Naše sexuální chování a postoje k sexu odráží širší společenské změny, kterými se budeme zabývat v dalších kapitolách.

SHRNUTÍ

1

Anglický pojem „sex“ je nejasný. Jeho normální použití se vztahuje na fyzické a kulturní rozdíly mezi muži a ženami (jako ve výrazech „mužské pohlaví“, „ženské pohlaví“), ale stejně tak popisuje sexuální akt. V češtině tato nejasnost mizí (Pozn. red.). Je velice užitečné rozlišovat mezi pohlavím, v jeho psychobiologickém smyslu, a „genderem“, což je společenský konstrukt (soubor naučených vzorců chování).

2

Někteří lidé argumentují, že rozdíly v chování obou pohlaví jsou dané geneticky, ale pro toto tvrzení neexistuje dostatek důkazů.

3

Socializace podle genderu začíná velice brzy, v podstatě jakmile se dítě narodí. Dokonce rodiče, kteří se domnívají, že se svými dětmi zacházejí rovnocenně, se k chlapcům a děvčatům chovají odlišně. Tyto rozdíly posiluje množství dalších kulturních vlivů.

4

Mezi dvě hlavní teorie vývoje genderové identity patří teorie Sigmunda Freuda a Nancy Chodorow. Podle Freuda se přítomnost nebo absence penisu, symbolu maskulinity a femininity, jeví jako kritická pro chlapcovu identifikaci s otcem a dívčí identifikaci s matkou. Nancy Chodorow zdůrazňuje důležitost matky. Jak chlapci tak dívky se v ranném věku identifikují s matkou, ale chlapci tento vztah přerušují, aby mohli prosadit svoji maskulinitu, zatímco dívky si s matkou udržují bližší vztah déle. Chodorow převrací Freudův důraz, když tvrdí, že maskulinita, spíše než femininita, je definována ztrátou, a to ztrátou pokračujícího blízkého vztahu s matkou. Tento fakt vysvětluje nedostatečné projevování emocí ze strany mužů a jejich nekomunikativnost.

5

Gender nám není dán do vínku. Je to něco, co všichni neustále „žijeme“ v našem každodenním životě. Zkušenosti transsexuálů, lidí, kteří prošli změnou pohlaví, ukazují, jak obtížné je se mezi gendery pohybovat.

6

V západní kultuře mělo na utváření postojů k sexualitě velký vliv křesťanství. Ve společnostech s přísnými sexuálními nařízeními je pokrytectví a existence dvojího standardu pro muže a ženy velice časté. Jak ukázaly studie sexuálního chování, může být propast mezi normami a vlastním chováním obrovská. Sexuální praktiky se velice liší, a to jak v rámci jedné kultury tak napříč kulturami. Na západě byly v šedesátých letech přísné postoje vůči sexu nahrazeny liberálnějšími chováními, a důsledky tohoto procesu můžeme vidět ještě dnes.

Sexuální identita je velice složitá. Někteří autoři odlišují až deset sexuálních orientací, včetně heterosexuálů, homosexuálů, bisexuálů a transsexuálů.

Zdá se, že homosexualita existuje ve všech kulturách, nicméně sám koncept „homosexuality“ je poměrně nedávný. Je to pouze posledních sto let, kdy se homosexualita vnímá jako něco, co určitý typ lidí „dělá“, jako kategorie nenormálnosti a deviace konstruovaná v protikladu ke kategorii „normální heterosexuality“.

9

Prostituce je poskytování sexuálních služeb za úplatu. V moderních společnostech existují různé typy prostituce. Povolená prostituce je v některých zemích přijímána národními i lokálními vládami, ale ve většině států se odehrává mimo rámec zákona.

DALŠÍ LITERATURA

Henning Bech, *When Men Meet* (Cambridge: Polity Press, 1997). Interpretace povahy maskulinity a její svázanosti s homosexualitou

Nancy Chodorow, *The Reproduction of Mothering* (Berkeley: University of California Press, 1978). Již klasická studie genderu, která používá psychoanalýzu k vysvětlení gender socializace.

R. W. Connell, *Masculinities* (Cambridge: Polity press, 1995). Podrobný úvod do nového vědního oboru a politiky.

Warren Farrell, *The Myth of Male Power* (London: Fourth Estate, 1994). Analýza sociálních podmínek formování psychologických aspektů maskulinity.

Marylin French, *The War Against Women* (London: Hamish Hamilton, 1992). Tato kniha dopodrobna sleduje dlouhou cestu, kterou ještě musíme urazit, než ženy dosáhnou rovnoprávného postavení s muži.

Lynne Segal, *Slow Motion: Changing Masculinities, Changing Men* (London: Virago, 1990). Kontroverzní diskuse měnící se povahy mužských životů a zkušeností v moderní společnosti.

Maryon Tyscoe, *Love Isn't Quite Enough: The Psychology of Male Female Relationships* (London: Fontana, 1992). Zajímavá a přesvědčivá diskuse lásky, romantiky a vztahů v současném společenském životě.

Jeffrey Weeks, *Sexuality and its Discontents: Meanings, Myths and Modern Sexuality* (London: Routledge, 1989). Jedna z nejlepších všeobecných studií problému sexuality ve vztahu k moderním společnostem.

DŮLEŽITÉ POJMY

• <i>Sexualita</i>	• <i>Heterosexualita</i>
• <i>Feminita</i>	• <i>Homosexualita</i>
• <i>Maskulinita</i>	• <i>Lesbismus</i>
• <i>Socializace podle genderu</i>	• <i>Prostituce</i>
• <i>Mužská neschopnost se emocionálně projevovat</i>	

Česky vyšlo:

Oates-Indruchová, Libora. *Dívčí válka s ideologií* (Praha: Slon 1998)

Společnost žen a mužů z aspektu genderu. Šiklová, Jiřina (ed.). (OSF Praha 1999)

Žena a muž v médiích. Havelková, Hana a Vodrážka, Mirek (ed.). (Nadace Gender Studies: 1998 Praha)

Badinter, Elisabeth. *Identita muže* (Aspekt Bratislava, 1999)

Materská láska (Aspekt Bratislava 1998)